

Kuntien vahvuudet ja haasteet liikunnan edistämässä 2016

Päälöydökset

- Monialaiset ja tiiviit yhteistyöverkostot tukevat kuntalaisten hyvinvointia edistävän liikunnan järjestämistä.
- Ajanmukaiset perusliikuntapaikat ja monipuoliset liikkumisympäristöt ovat kuntien yleisimmät vahvuudet liikunnan edistämässä.
- Liikunnan vahva asema kunnan strategisissa tavoitteissa yhtenäistää ja tiivistää hallintokuntien poikkihallinnollista yhteistyötä.
- Liikunnan edistämisen keskeisimmät haasteet keskittyivät puutteellisiin talous- ja henkilöstöresursseihin.
- Tärkeimpänä kehittämis-kohteena kunnat kokivat kunnan hallinnon ja päätöselinten sitouttamisen pitkäjänteisempään liikunnan kehittämiseen.

Kirjoittajat:

Katja Riikonen
Korkeakouluharjoittelija, THL

Pia Hakamäki
Erikoissuunnittelija, THL

Timo Ståhl
Johtava asiantuntija, THL

JOHDANTO

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) keräämä Liikunnan edistäminen kunnissa 2016 -aineisto sisältää tietoja kuntien toiminnasta kuntalaisten liikunnan edistämiseksi ja liikunnan edellytysten luomiseksi. Tietoja hyödynnetään muun muassa liikuntalain (390/2015) ja Muutosta liikkeellä! Valtakunnalliset yhteiset linjaukset terveyttä ja hyvinvointia edistävään liikuntaan 2020 (STM 2013) seurannassa sekä Valtion liikuntaneuvoston toteuttamassa arviointityössä.

Liikunnan edistäminen kunnissa -kokonaisuus jakautuu kuuteen eri ulottuvuuteen: sitoutumiseen, johtamiseen, seurantaan ja tarveanalyysiin, voimavaroihin, osallisuuteen ja muihin ydintoimintoihin. Muilla ydintoiminnoilla tarkoitetaan toimialakohtaisesti määriteltäviä liikunnan edistämisen ydintoimintoja, jotka jokaisessa kunnassa tulisi toteuttaa. Näiden tulokset on nähtävissä kuntakohtaisesti TEAviisari-verkkopalvelussa (www.teaviisari.fi).

Tässä julkaisussa esitetään tiivistetysti tieto kuntien itse raportoimista avoimista vastauksista (n=200) koskien kuntien vahvuuksia (n=186) ja haasteita (n=164) liikunnan edistämässä. Vastaajien suoria lainauksia esitetään soveltuvin osin kuvaamaan haasteiden ja mahdollisuuksien esittämistapaa. Taulukossa 1 esitetään yhteenveto teemoista.

TULOKSET

KUNTIEN KOKEMAT VAHVUUDET LIIKUNNAN EDISTÄMISESSÄ

Liikunta strategisena valintana

Kuntien vahvuuksia koskevissa vastauksissa viidesosassa painottui liikunnan vahva asema kunnan strategisissa tavoitteissa. Kunnat kertoivat liikunnan nivoutuvan aiempaa tiiviimmin kuntatason strategiaan esimerkiksi osana hyvinvointikertomusta. Liikunnan ollessa kuntastrategian läpileikkaavana teemana kunnat kokivat myös hallintokuntien välisen yhteistyön tiiviimpänä.

Määrätietoisien ja poikkihallinnollisen päätöksenteon koettiin vastuuttavan kunnan eri toimialoja, yhtenäistävän toimintakäytäntöjä sekä edistävän arki- ja terveysliikunnan olosuhteiden toteuttamista. Neljäsosassa vastanneista kunnista kuntajohdon liikuntamyönteisyys rinnastettiin toimijoiden yhdessä jakamaan tahtotilaan arvostaa liikuntaa osana kuntalaisten laajempaa terveyttä ja hyvinvointia. Vahva tahtotila liikunnan edistämiseen näyttäytyi myös jatkuvana palvelujen kehittämishaluna, taloudellisina panostuksina ja yhteistyökulttuurin vaalimisena.

"Pienen kunnan vahvuus ovat verkostot ja poikkihallinnollinen yhteistyön sujuvuus, kun tuntee kaikki ennaltaehkäisevän terveys- ja liikuntatyöntekijät. Kaikilla kun on sama missio."

"Johtavat viranhaltijat ovat liikuntamyönteisiä. Kuntastrategiassa on kaikkia hallintokuntia yhdistävä toimintaperiaate."

Näin tutkimus tehtiin

Liikunta kunnan toiminnassa - tiedonkeruulomake lähetettiin kaikkiin Manner-Suomen kuntiin huhtikuussa 2016. Se osoitettiin kuntien liikunnan edistämistä vastaaville viranhaltijoille, joiden suositeltiin kokoavan tiedot yhteistyössä kunnan liikunnan edistämistä vastaavassa työ- tai johtoryhmässä. Kaikkiaan 271 kuntaa (91 %) toimitti tietonsa kattaen 97 prosenttia koko maan väestöstä.

Kuntia pyydettiin vapaamuotoisesti kuvaamaan keskeisiä vahvuuksia ja haasteita liikunnan edistämiseksi. Avoimen vastauksen antoi 200 kuntaa. Vahvuuksia ja haasteita kuvaavat vastaukset analysoitiin induktiivisella sisällönanalyysillä.

Tiedonkeruun materiaalit ja perustaulukot ovat nähtävissä ja hyödynnettävissä avoimessa ja maksuttomassa TEAviisari-verkkopalvelussa (www.teaviisari.fi/liikunta).

Liikunnan edistämistä kunnissa selvittävä tiedonkeruu on toteutettu parillisina vuosina alkaen vuodesta 2010. Tiedonkeruu tehdään yhteistyössä Opetus- ja kulttuuriministeriön, Suomen Kuntaliiton ja Valtion liikuntaneuvoston kanssa. Tiedonkeruun valmistelutyöryhmässä on lisäksi useita kuntien ja järjestöjen edustajia.

Riittävät resurssit liikuntaedellytysten luomiseksi

Monet kunnat erittelivät vahvuuksiaan käytössä olevien resurssien näkökulmasta. Riittävät, monialaiset ja vakituiset liikunnan ohjaajien toimet koettiin tärkeiksi eduksi viidesosassa kunnista. Lisäksi liikunta-alan henkilöstön vahvan substanssiosaamisen katsottiin parantavan palvelujen laatua ja joustavuutta. Henkilöstön asiantuntemus ja motivaatio nähtiin keskeisenä toimintojen ja olosuhteiden kehittämisen edellytyksenä.

”Olemme panostaneet henkilöresursseihin paljon, kunnassamme toimii kolme vakituista liikunnanohjaajaa.”

”Laadukas ja monipuolinen tarjonta, kuntamme liikuntapalveluissa työskentelee ammattitaitoinen, koulutettu henkilöstö.”

Ajanmukaiset ja monipuoliset liikuntapaikat ja -tilat mainittiin useimmin kunnan keskeisimmiksi vahvuuksiksi. Kattava ja hyvässä kunnossa oleva liikkumisympäristö, perusliikuntapaikkojen riittävyys ja laaja liikuntalajitarjonta määritettiin merkittäviksi eduksi joka kolmannessa vahvuuksiaan kuvanneessa kunnassa. Näissä kunnissa panostettiin pitkäjänteisesti liikuntapaikkojen ylläpitoon ja kehittämiseen sekä olosuhteiden parantamiseen.

”Vahvuutemme on monipuolinen liikuntapaikkaverkosto, laaja liikuntalajien lajikirjo.”

”Hyvät ja monipuoliset olosuhteet ympärivuotiseen liikunnan harrastamiseen.”

”Hyviä investointeja tehty pitkäjänteisesti liikuntapaikkojen suhteen. Peruskorjauksia ja lähiliikuntapaikkoja tehdään suunnitelmallisesti pitkällä aikajänteellä.”

Liikkuva kuntalainen

Aktiiviset kuntalaiset mainittiin oleellisina vahvuuksina kunnan liikuntamyönteisen imagon luomisessa. Hyvinvoivien kuntalaisten ansiosta myös liikuntapalvelujen käyttöasteen kerrottiin olevan korkeampi. Liikunnallisesti aktiivisissa kunnissa myös osallisuuden toteutuminen koettiin selkeänä vahvuutena.

”Osallistuminen erilaisiin liikuntatapahtumiin erittäin aktiivista, on saatu eri ikäryhmät mukaan toimintaan.”

”Vahvuutemme on ihmisten kohtaaminen; toiveet ja terveiset kuullaan nopeasti erilaisissa kohtaamisissa.”

Kunnan keskeisinä etuina kuvattiin myös perusliikuntapaikkojen edullisuus tai maksuttomuus sekä liikuntapaikkojen helppo saavutettavuus. Viidesosassa kunnista tarjottiin maksuttomia, kaikille avoimia ohjattuja liikuntatunteja tai kuntosalivuoroja muutaman kerran viikossa. Matalan kynnyksen liikuntavuoroja järjestettiin laajasti kunnan alueella. Joka viides kunta mainitsi luonnon monipuolisuutena kuntalaisten omatoimiseen liikuntaan.

”Viimeisimpänä merkittävänä terveyden edistämisen keinona on kunnan omistamien liikuntapaikkojen käyttömaksujen poistaminen kaikilta kuntalaisilta.”

”Liikuntapalveluja tarjotaan laajasti eri puolilla kaupunkia.”

”Lähiluonto kaikille helposti saatavissa.”

Yhteistyöllä toimiva kokonaisuus

Kolmasosa vastanneista kunnista nimesi monialaiset ja tiiviit yhteistyöverkostot tärkeimmiksi vahvuuksikseen. Hyvää sisäistä ja ulkoista yhteistyötä arvostettiin muun muassa sosiaali- ja terveystoimen, teknisen toimen ja vapaa-aikapalveluiden sekä kansalaisopistojen välillä. Kunnan ja seurojen kumppanuustoiminta koettiin erittäin merkitykselliseksi.

”Yhteistyö eri toimijoiden kesken on vahvaa ja säännöllistä.”

”Ulkopuolistenkin arvioimana meillä on poikkeuksellinen yhteistyö sekä sisäisesti, että ulkoisesti eri toimijoiden kesken.”

KUNTIEN KOKEMAT HAASTEET LIIKUNNAN EDISTÄMISESSÄ

Kuntajohdon sitoutuminen ratkaisevaa

Strategisiin tavoitteisiin pääsemiseksi kunnan hallinnon ja päätöselinten sitoutuminen liikunnan kehittämiseen koettiin monessa kunnassa ensiarvoisen tärkeäksi kehittämiskohteeksi. Neljäsosa vastanneista kunnista kaipasi koordinoidumpaa eri toimialojen yhteistyötä ja työnjakoa sekä terveystieteiden parempaa huomioon ottamista kunnan päätöksenteossa. Merkittäväksi haasteeksi koettiin liikuntaviranhaltijan puute tai rajalliset voimavarat toimialueensa hoitoon. Myös liikuntatiedon hyödyntämättömyys toiminnan kehittämisessä ja heikko laadunseuranta koettiin haasteiksi.

”Haasteina on toiminnan organisointi, toiminnan laaduntarkkailu, yhteistyön parempi koordinointi. Vapaa-aikatoimi on kunnassamme pieni, ja liikunnan edistäminen jää monilta osin pelkästään vapaa-aikatoimen harteille.”

”Pienoisia ongelmia on kunnan hallinnon ja päätöselinten sitouttamisessa liikunnan kehittämiseen. Liikuntaa ei vielä nähdä/koeta päättävissä elimissä niin tärkeänä terveyden ja hyvinvoinnin edistäjänä, kuin mitä tutkimustulosten mukaan oikeasti on.”

Tiukka talouskuri

Viidesosa vastanneista totesi liikuntatilojen puutteen tai niiden huonokuntoisuuden suurimmiksi käytännön haasteiksi. Puolet vastanneista määrittivät kunnan niukat taloudelliset resurssit ja jatkuvat säästötoimenpiteet esteiksi liikunta-alueiden ja liikuntapaikkojen ylläpidolle sekä investoinneille. Puutteelliset henkilöstöresurssit vaikeuttivat käytännön toimintaa ja liikuntapalvelujen kehittämistä viidesosassa vastanneista kunnista. Ohjausresurssien ohella pätevien ohjaajien suuri vaihtuvuus loi haasteita erityisesti ryhmä- ja erityisliikunnan järjestämiseen.

”Haasteena yleinen taantuma. Jatkuva säästäminen. Liikuntapaikkojen ylläpidon tason säilyttäminen pienenevillä resursseilla. Jää- ja uimahalli peruskorjauksen tarpeessa.”

”Haasteena rajalliset henkilöstö- ja taloudelliset edellytykset toimintojen ylläpitämiseen, kehityksestä puhumattakaan.”

”Haasteena on pätevien ohjaajien saaminen sitoutumaan ryhmien vetämiseen. Ihmiset kyllä liikkuisivat, mutta ohjaajapula pienessä kunnassa rajaa mahdollisuuksiamme.”

Kuntalaisten muuttuvat tarpeet

Kunnat kokivat haasteelliseksi sekä kuntien että niiden asukkaiden muuttuvat tarpeet. Väestörakenteelliset muutokset haastavat jo itsessään laajentunutta liikunnan toimialaa. Ikääntyvien määrän kasvaminen ja väkimäärän kokonaisuuden väheneminen koettiin ajankohtaiseksi haasteeksi joka viidennessä kysymykseen vastanneissa kunnassa. Yhtä monessa kunnassa keskeiseksi haasteeksi nostettiin riittämättömästi liikkuvien aktivointi palvelujen pariin. Palvelujen heikko saavutettavuus kunnan sisäisten pitkien välimatkojen vuoksi liitettiin kuntien maantieteellisen laajentumiseen tai alueen maaseutumaisuuteen.

”Haasteet liikunnan edistämässä ovat yleisiä passivoitumiseen ja elämäntapavalintoihin liittyviä. Kokonaan liikuntaa harrastamattomat pitäisi saada kiinnostumaan omasta hyvinvoinnistaan ja liikunnasta.”

”Haasteet: ikääntyvä väestö, väkiluvun väheneminen, syntyvyyden lasku, neljä sivukylää ja niiden välillä pitkä välimatka, olematon joukkoliikenne.”

KIRJALLISUUTTA

Liikuntalaki 390/2015

Perustaulukot tuloksista maakuntien aluejaon ja tilastokeskuksen kuntaryhmittymien mukaisesti.

www.teaviisari.fi/liikunta

TEAvisari. www.teaviisari.fi

THL. Tilastokatsaus 9/2016. Liikunnan edistäminen kunnissa – TEA 2016.

STM (2013) Muutosta liikkeellä! Valtakunnalliset yhteiset linjaukset terveyttä ja hyvinvointia edistävään liikuntaan 2020. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 10:2013.

Taulukko 1. Kuntien liikunnan edistämistä vahvistavat ja haastavuutta lisäävät tekijät.

Vahvistavat tekijät	Haastavat tekijät
Liikunta läpileikkaavana teemana kuntastrategiassa Määrätietoinen poikkihallinnollinen päätöksenteko Kuntajohdon liikuntamyönteisyys Vakituiset liikuntaohjaajien toimet Vahva liikunnan toimialan henkilöstön substanssiosaaminen Ajanmukaiset ja monipuoliset liikuntapaikat ja -tilat Panostus liikuntaolosuhteiden kehittämiseen Perusliikuntapaikkojen edullisuus tai maksuttomuus Liikuntapaikkojen helppo saavutettavuus Monialaiset ja tiiviit yhteistyöverkostot Vahva kunnan ja liikuntaseurojen kumppanuustoiminta Aktiiviset kuntalaiset Palvelujen korkea käyttöaste Luonto omaehtoisen liikkumisen kannustimena	Kunnan hallinnon ja päätöselinten sitouttaminen liikunnan kehittämiseen Eri toimialojen yhteistyön koordinoimattomuus Liikuntaviranhaltijan puute Puutteet liikuntatiedon hyödyntämisessä ja toiminnan laadunseurannassa Niukat taloudelliset resurssit investointien ja liikuntapaikkojen ylläpidon esteenä Puutteelliset henkilöstöresurssit Ohjaajapula, pätevien ohjaajien sitouttaminen toimintaan Liikuntatilojen puute tai niiden huonokuntoisuus Palvelujen heikko saavutettavuus kunnan sisäisten pitkien välimatkojen vuoksi Väkiluvun väheneminen Kuntalaisten ikääntyminen Vähän liikkuvien aktivointi liikuntaan

YHTEENVETO

Kunnan vastuulla on huolehtia siitä, että asukkaat elävät terveyttä edistävässä ja hyvinvointia suojelevassa ympäristössä. Kunnassa on myös sovittava, miten eri tahot toteuttavat kuntalaisten liikunta-aktiivisuuden edistämistyötä kunnan eri toimialoilla.

Kunnat ilmoittivat useimmin suurimmiksi vahvuuksikseen liikunnan edistämässä ajanmukaiset ja monipuoliset liikuntapaikat ja -tilat sekä panostamisen liikuntaolosuhteiden jatkuvaan kehittämiseen. Kuntajohdon liikunnan arvostus osana kuntalaisten laajempaa hyvinvointia koettiin erittäin merkityksellisenä. Myös poikkihallinnollinen päätöksenteko ja liikunnan vahva asema kuntastrategiassa kuvattiin merkittävinä vahvuuksina. Monialaisten yhteistyöverkostojen ohella eduiksi määriteltiin myös liikuntapaikkojen edullisuus ja helppo saavutettavuus kuntalaiselle.

Keskeisimpinä liikunnan edistämisen haasteina kunnat ilmoittivat kunnan hallinnon sitouttamisen liikunnan kehittämiseen sekä eri toimialojen yhteistyön jäsentymättömyyden. Keskeisinä haasteina koettiin myös puutteet talous- ja henkilöstöresursseissa ja toiminnan laadunseurannassa. Monessa kunnassa liikkumattomien kuntalaisten motivointi liikunnan pariin koettiin haastavana.

Tämän julkaisun viite: Riikonen K, Hakamäki P, Ståhl T. Kuntien vahvuudet ja haasteet liikunnan edistämässä 2016. Tutkimuksesta tiiviisti 8, maaliskuu 2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
PL 30 (Mannerheimintie 166)
00271 Helsinki
Puhelin: 029 524 6000

ISBN 978-952-343-095-2
(verkko)
ISSN 2323-5179

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-095-2>